

VI FÖRÄNDRAR ARBETSMARKNADEN

Svenska ESF-rådets standard för tillgänglighetsintegrering

Ett verktyg för dig som arbetar med Europeiska socialfonden – i planering, programskrivande, genomförande, övervakning eller utvärdering på nationell, regional, lokal eller projektnivå

Stockholm september 2017

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Förord

Tillgänglighet ska integreras i allt arbete i Europeiska socialfonden under programperioden 2014-2020. Kravet gäller både i Svenska ESF-rådet och i projekten. Genom kravet på och stöd för tillgänglighetsintegrering gör Svenska ESF-rådet det möjligt för projekten att bättre bidra till att program mål, arbetsmarknadsmål liksom funktionshinderspolitiska mål uppfylls.

När projekten arbetar inkluderande med tillgänglighetsintegrering tas hänsyn till allas behov. Tillgänglighet bidrar därmed till ökad kvalitet i hela programgenomförandet. För att kravet på tillgänglighet i Socialfonden ska få den effekten, krävs ett systematiskt tillvägagångssätt på alla nivåer. Detta förutsätter en bättre kvalitet på styrdokument, arbetssätt och planering.

Tillgänglighetsarbete bygger på generella lösningar som är bra för alla, och ibland innebär det även särskilda lösningar som är nödvändiga för ett fåtal. Det är vår förhoppning att den standard för tillgänglighetsintegrering som vi presenterar här kan bli ett bra verktyg för det praktiska arbetet att skapa lika möjligheter för alla.

1 september 2017

Lars Löow
generaldirektör

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Innehåll

Förord	2
1. Inledning	5
Strategiskt arbete för att undanröja hinder.....	6
<i>Funktionsnedsättning och funktionshinder</i>	6
<i>En strategi för ökad tillgänglighet</i>	6
<i>Förhållningssättet lägger grunden</i>	7
Tillgänglighetsarbete inom flera områden.....	7
De funktionshinderspoltiska målen.....	7
<i>Varför tillgänglighet i Socialfonden?</i>	8
Systematik i arbetet.....	8
2. Projektnivå	9
Analys.....	9
<i>Vad behöver vi veta – och varför?</i>	9
<i>Målgruppens situation ska synliggöras</i>	10
<i>Bygg på kunskap som redan finns</i>	10
<i>Hur ser kontexten/sammanhanget ut för målgruppen?</i>	11
<i>Vilka är orsakerna till hur situationen ser ut?</i>	11
<i>Vilka slutsatser kan vi dra?</i>	11
<i>Gör en sammanhållen analys</i>	11
Mål och indikatorer.....	12
<i>Mål på flera nivåer</i>	12
<i>Koppla indikatorer till målen</i>	12
<i>En tillgänglighetsplan att följa upp</i>	13
Genomförande.....	13
<i>Styrning och ledning</i>	13
<i>Exempel på tillgänglighetsperspektiv i samband med aktiviteter</i>	14
<i>Resurser för genomförandet</i>	15
<i>Upphandling av experter och tjänster</i>	16
Uppföljning.....	16
<i>Använd tillgängliga metoder</i>	16
Utvärdering.....	16
Vilken slags tillgänglighetskompetens behöver projektet?.....	17

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Sammanfattande checklista för projekt	18
ESF-rådets bedömning av tillgänglighetsperspektiv i projektansökningar	19
3. Tillgänglighet i utlysning och beredning	21
Utlysningar	21
Information om programmet, direktiv och riktlinjer till projektägare	21
Ansökningshandlingar och utgångspunkter för bedömning	21
Kompetens för projektbedömning	22
4. Tillgänglighet i Sverige och EU	22
Lagar och regler på EU-nivå	22
Lagar och regler på nationell nivå	23
Grundläggande begrepp i funktionshinderspolitiken	23

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

1. Inledning

Tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning ska integreras i allt arbete i *Europeiska socialfonden* (ESF) under programperioden 2014 - 2020. Kravet gäller både i Svenska ESF-rådet och i projekten.¹ Genom kravet på, och stöd för, tillgänglighetsintegrering gör Svenska ESF-rådet det möjligt för projekten att bättre bidra till att program mål, arbetsmarknadsmål liksom funktionshinderspolitiska mål uppfylls.

Tillgänglighet är alltså ett skall-krav i Socialfonden och tillgänglighet ska beaktas i alla projekt – inte bara de projekt som har särskilt fokus på personer med funktionsnedsättning. Tillgängligheten ska genomsyra projektet, både internt och externt.

Tillgänglighetsarbete bygger på generella lösningar som är bra för alla, och ibland innebär det även särskilda lösningar som är nödvändiga för ett fåtal. När ett projekt arbetar inkluderande med tillgänglighetsintegrering tas hänsyn till allas behov. Det handlar om en god och inkluderande miljö för såväl projektmedarbetare som projektdeltagare. Begrepp som "Design för alla" och "Universell design" brukar användas för att beskriva bra design som gynnar alla.

I FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning används begreppet "universellt utformat" för att beskriva sådan utformning av produkter, miljöer, program och tjänster som i största möjliga utsträckning kan användas av alla, utan behov av anpassning eller specialutformning. Med universell utformning i fokus ökar tillgängligheten för alla, men det kommer fortfarande att behövas särskilda hjälpmedel för enskilda personer eller grupper. En mer detaljerad beskrivning av tillgänglighet, universell utformning och särskilda åtgärder finns i "*Allmän kommentar nr 2 (2014) om artikel 9 Tillgänglighet*". Publikationen kan laddas ner från webbplatsen för *Myndigheten för delaktighet*, www.mfd.se.

För att nå målet att tillgänglighet ska genomsyra projekten krävs ett systematiskt tillvägagångssätt på alla nivåer, och det behövs tillgänglighetskompetens för att projektet ska lyckas integrera tillgänglighetsperspektivet i sitt arbete. Med tillgänglighetskompetens menas en grundläggande kunskap om funktionsnedsättning och tillgänglighet samt när, var och hur funktionshinder kan uppstå. En källa för den som vill veta mer är webbplatsen för *Myndigheten för delaktighet*. Där finns fördjupande fakta och stödmaterial som kan användas i arbetet. Läs mer på www.mfd.se! På *Arbetsmiljöverkets* webbplats, www.av.se, finns också mycket information som är till nytta i tillgänglighetsarbetet. Använd sökordet "tillgänglighet" för att hitta information.

Det här dokumentet riktar sig till alla som arbetar med Socialfonden. Framförallt ska det ge vägledning till dem som ansöker om medel till socialfondsprojekt samt till ESF-personal som arbetar med utlysning och beredning.

¹ Projekt omfattas av Socialfondsprogrammet och myndigheten av förordning (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförande av funktionshinderspolitiken.

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Strategiskt arbete för att undanröja hinder

Ungefär 16 procent av befolkningen i åldern 16-64 år uppger att de har en funktionsnedsättning, vilket motsvarar ca 900 000 individer. Det innebär att dessa personer kan uppleva hinder i vardagen och i arbetslivet, men det betyder inte per automatik att arbetsförmågan är nedsatt. 68 procent av dem som har en funktionsnedsättning upplever att funktionsnedsättningen är arbetshindrande. Det motsvarar ca 600 000 individer.

Rörelsenedsättning och psykisk funktionsnedsättning medför ofta nedsatt arbetsförmåga. Omkring 90 procent av personerna med dessa funktionsnedsättningar bedömer att deras arbetsförmåga är nedsatt. Omkring 80 procent av dem med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning bedömer att deras arbetsförmåga är nedsatt. Bland personer som har hjärt-kärlsjukdom är det 73 procent som bedömer att deras arbetsförmåga är nedsatt. Läs mer i ”*Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2015*” (SCB 2016).

Samma rapport beskriver att den vanligaste formen av funktionsnedsättning är nedsatt rörelseförmåga, vilket omfattar omkring 5 procent av befolkningen i åldrarna 16–64 år. Astma är den näst vanligaste formen, följt av allergi eller annan överkänslighet. Den fjärde vanligaste formen är psykisk funktionsnedsättning.

Funktionsnedsättning och funktionshinder

En funktionsnedsättning är något en person har, inte vad en person är. Ett funktionshinder är ett hinder som uppstår när miljö och omgivning är otillgänglig. Funktionshinderperspektivet skiljer alltså mellan funktionshinder och funktionsnedsättning. En funktionsnedsättning är kopplat till en person och behöver inte innebära ett hinder för delaktighet. Om miljö och omgivning är otillgänglig uppstår ett funktionshinder.

När samhället utformas är det första alternativet att skapa generella lösningar som fungerar för alla. Om det inte räcker till för att skapa förutsättningar för delaktighet och jämlikhet för alla, ska man överväga särskilda insatser och individuella stöd.

En strategi för ökad tillgänglighet

Funktionshinderperspektivet är en strategi för att riva hinder och för att utforma samhället så att alla kan delta. Perspektivet innebär att i all planering och i allt genomförande utgå ifrån att människor är olika och har olika förutsättningar, behov och önskemål.

Strategin innebär att identifiera och åtgärda hinder för delaktighet och att inkludera perspektivet i verksamheten så att inte nya hinder uppstår. När verksamheter och institutioner har ett funktionshinderperspektiv leder det till ökad tillgänglighet i hela samhället. Projekt bör arbeta för att bli mer tillgängliga, vilket bland annat innebär att lokaler, information och verksamheten i sin helhet ska gå att använda av alla oavsett funktionsförmåga. Det betyder exempelvis ett bemötande utan diskriminering, att en verksamhet har en tillgänglig webbplats och håller sina anställningsintervjuer i tillgängliga lokaler.

Funktionshinderperspektivet är en del av utvecklingen för ett hållbart samhälle. *Vägledningen för socialt ansvarstagande* (ISO 26000) beskriver hur en organisation kan ta sitt sociala ansvar. Den bygger bland annat på att konventioner om de mänskliga rättigheterna följs.

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Funktionshinderperspektivet bör få genomslag i de verksamheter som arbetar med insatser för personer med funktionsnedsättning. Risken är annars att individuella stöd- och sÄrlösningar förblir huvudalternativet.

Förhållningssättet lägger grunden

Begreppet "tillgänglighetsintegrering" används för att beskriva att tillgänglighet ska integreras i alla delar av projektets verksamhet. För att arbetet med tillgänglighetsintegrering ska bli framgångsrikt krävs ett förhållningssätt som tar tillvara människors potential och förmåga, där utgångspunkten är att se personers möjligheter. Fokus måste ligga på att identifiera och undanröja hinder för delaktighet. Dessa hinder kan finnas både på individ-, organisations- och samhällsnivå.

Tillgänglighetsarbete inom flera områden

"Att göra tillgängligt" innebär att identifiera och undanröja hinder så att personer med funktionsnedsättning kan vara fullt delaktiga i projektet och i samhällslivet.

I projektets tillgänglighetsarbete kan följande tre områden användas som utgångspunkt:

a) Tillgänglig verksamhet

I en tillgänglig verksamhet är perspektivet med i all planering och i alla beslut och processer.

b) Tillgänglig information och kommunikation

Tillgänglig information och kommunikation är lätt att läsa, höra, se och förstå. Här omfattas alla typer av information: via tryckta medier, telefon, webb, film och möten.

c) Fysiskt tillgängliga lokaler

Tillgängliga lokaler utestänger ingen. För projektet innebär det att arbetsplatser, praktikplatser, konferenslokaler och andra mötesplatser är utformade så att alla kan ta sig fram och delta på jämlika villkor.

De funktionshinderspolitiska målen

De nationella målen för funktionshinderspolitiken slogs fast 1999 och i en proposition år 2017 har regeringen föreslagit en viss ändring av mål och inriktning. En övergripande utgångspunkt är att forma ett samhälle där människors olika behov och förutsättningar inte ska avgöra möjligheten till delaktighet. Läs mer om funktionshinderspolitiken på regeringens webbplats, www.regeringen.se. Målen sammanfaller med att Sverige ratificerat "FN:s Konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning".

Även EU har ratificerat Konventionen. Den utgör tillsammans med de nationella målen grunden för politiken. I konventionen knyts tillgänglighet ihop med hållbarhet. Här beskrivs också strÄvan för det universellt utformade. Ansvar att systematiskt identifiera och undanröja hinder slås fast och konventionen har också en särskild artikel om rätten till arbete. Funktionshinderspolitiken berör således inte bara människor med funktionsnedsättning, utan samhället som helhet. Statliga myndigheter har ett särskilt ansvar för genomförande av funktionshinderspolitiken. Myndigheter ska ta hänsyn till de funktionshinderspolitiska målen i sin verksamhet, vilket innebär att målen ska finnas med när man planerar och genomför myndighetens uppgifter. Myndigheterna ska följa de riktlinjer som finns för verksamhet, information, kommunikation och lokaler.

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Varför tillgänglighet i Socialfonden?

Inom det nationella programmet för Socialfonden 2014-2020 ska hållbar utveckling framför allt beaktas genom tillämpning av dess sociala dimension. Denna beskrivs i de horisontella principerna om lika möjligheter och icke-diskriminering, tillgänglighet och jämställdhet. Dessa horisontella principer har en dubbel funktion. Dels ska de bidra till en breddad syn på kompetens hos arbetsgivare och främjandeaktörer, dels fungerar de som krav på genomförandet av projekten i syfte att säkerställa att vissa grupper inte exkluderas. (Ref Nationellt Socialfondsprogram för investering för tillväxt och sysselsättning 2014-2020).

Socialfondsprogrammet säger också att det konkreta tillgänglighetsarbetet behöver fokuseras på att identifiera och undanröja hinder för personer med olika funktionsnedsättningar att bli delaktiga i arbetslivet. Därigenom kan kompetensen i arbetslivet vidgas och arbetskraftsdeltagandet öka. Insatser som bidrar till att förändra och bredda arbetsmarknaden för att rymma fler är också nyckeln till en hållbar samhällsutveckling som skapar inkludering, delaktighet och tillväxt.

Tillgänglighetsarbetet kan förändra och bredda arbetsmarknaden och på så sätt stärka övergången till arbetslivet för personer med svag förankring på grund av längre tids sjukdom eller funktionsnedsättning. Kraven på tillgänglig information bidrar också till ökade möjligheter för personer med annat första språk än svenska. Ett inkluderande arbetsliv handlar i grunden om hur enskilda arbetsplatser är utformade och hur arbetet bedrivs och är organiserat. Det kan handla om såväl fysiska anpassningar av lokal och utrustning, som arbetstider, arbetsfördelning, utbildningsmöjligheter, attityder och kunskaper och arbetsledning.

Arbetsgivarna har en central roll för att genom anpassningar av den fysiska och psykosociala arbetsmiljön bidra till ett arbetsliv där personer med funktionsnedsättning ges möjlighet att delta på lika villkor. Att arbeta med tillgänglighet inom Europeiska Socialfonden är ett skall-krav. Det innebär att tillgänglighet ska finnas med i allt arbete, från förberedelser av program till projektens utvärdering.

Systematik i arbetet

Att införa ett tillgänglighetsperspektiv i verksamheten kräver ett systematiskt angreppssätt. Det här dokumentet är ett verktyg som systematiskt visar hur tillgänglighet "görs" i relation till ESF-rådets arbetsprocesser och projektens planering och genomförande. Planeringen ska följa en given systematik i femsteg.

För projekten innebär det att systematiken används för att planera projekten i sin helhet. Det första steget är en **analys** av området som projektet ska påverka, där en tillgänglighetsanalys ska ingå. Nästa steg är att sätta **mål och indikatorer** för projektet och integrera tillgänglighet. Därefter följer stegen **genomförande, uppföljning samt utvärdering**, som alla ska vara tillgänglighetsintegrerade. De olika stegen beskrivs mer utförligt i nästa avsnitt; "Projektnivå".

Tillgänglighetsintegrering görs som en del i "ordinarie" projektplanering. Det innebär att aspekter av tillgänglighet ska finnas med i allt som görs inom projektet – specifikt adresserade där det behövs, och i övrigt som ett integrerat perspektiv i projektets verksamhet.

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

2. Projektnivå

Analys

För att ett projekt ska kunna bidra till *EU 2020-målen om en inkluderande tillväxt*, samt för att förstå hur projektet ska arbeta för att främja delaktighet och tillgänglighet för alla, behövs kunskap och fakta om vilka hinder den aktuella målgruppen kan möta. Det handlar dels om att förstå målgruppens behov, men om en hållbar förändring ska ske måste stort fokus riktas mot den omgivande miljön och hur arbetet organiseras. Vilka hinder finns i den fysiska, sociala och organisatoriska arbetsmiljön? Vilka normer tas för givna och hur kan vi vända på perspektiven så att fler får möjlighet att utnyttja sin fulla kompetens?

En tillgänglighetsanalys undersöker hur deltagarnas behov kan mötas så att alla kan delta på jämlika villkor. Vilka behov är generella i den specifika målgruppen och vilka behov bör mötas med särskilda insatser? Hur ska arbetsmiljön och verksamheten utformas för alla ska komma till sin rätt? En analys av dessa områden gör projektet effektivare eftersom det möjliggör genomförandet av **aktiviteter** som förbättrar arbetsmiljön och som svarar mot målgruppens behov, problem och förväntningar.

Målgruppen är sällan homogen, vilket innebär att det finns olika behov och livsvillkor inom en målgrupp som projektet behöver känna till och hantera. Genom att utforma arbetsmiljön på ett sätt som i grunden främjar fysisk och psykisk hälsa för alla, och som ger utrymme för människors olika förutsättningar, kan projektet bidra till en hållbar arbetsmarknad. Därutöver behövs särskilda insatser till dem med störst behov.

Projektet ska med hjälp av egna experter eller med stöd av ESF:s stödstruktur beskriva projektets kärnverksamhet ur ett tillgänglighetsperspektiv. Analysen bör kopplas till Sveriges funktionshinderspolitiska och arbetsmarknadspolitiska och regionalpolitiska mål. Sök upp aktuella mål i den region där projektet genomförs; information finns bland annat på länsstyrelsernas webbplatser.

Analysen ska beskriva orsaker och effekter av tillgänglighetsfrågorna för målgrupperna. Att beskriva orsaker till bristande tillgänglighet eller delaktighet gör det möjligt att sätta relevanta mål och att bestämma vilka aktiviteter som kan bidra till hållbar förändring. Kopplingen mellan analysens slutsatser och projektets mål är viktig, eftersom detta är den röda tråden som följs upp och utvärderas.

Beroende på projektets inriktning kan tillgänglighet vara ett mål i sig, eller ett medel som bidrar till att nå andra specifika mål. Oavsett projektets inriktning ska ett tillgänglighetsperspektiv finnas med i alla delar.

Vad behöver vi veta – och varför?

I det inledande skedet görs en övergripande analys. I analys- och planeringsfasen kan analysen förfinas och fördjupas. Inled analysarbetet med att reflektera över de övergripande frågeställningarna:

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

- Vad vill projektet veta vad gäller målgruppens situation ur ett tillgänglighetsperspektiv – och varför?
- Vad vill projektet veta om organisatoriska strukturer och arbetsmiljöförhållanden som kan ha utestängande effekter?

Svaret kan vara att analysen behövs för att visa varför en viss insats är nödvändig. Analysen behöver också synliggöra vilka hinder som måste uppmärksammas för att situationen ska kunna förbättras. De frågor som analysen ger svar på, utgör underlag för att planera hur projektet kan arbeta för att främja tillgänglighet för alla. För att hitta mönster som har samband med alla aspekter av de horisontella principerna i Socialfonden, är det viktigt att bryta ner de siffror om funktionsnedsättning som går att få fram, och göra kopplingar till andra bakgrundsvariabler som projektet tagit fram.

Målgruppens situation ska synliggöras

Ta fram statistik som beskriver målgruppen. Bra källor är till exempel levnadsundersökningar från *Statistiska centralbyrån* (SCB), rapporter från *Försäkringskassan* och *Arbetsförmedlingen*, samt material och databaser hos *Myndigheten för delaktighet*. Information om arbetssituationer där det finns risk för fysisk och psykisk ohälsa finns hos *Arbetsmiljöverket*.

Kom ihåg att olika faktorer samverkar, vilket exempelvis innebär att två personer med funktionsnedsättning som i stort sett har likartade förutsättningar ändå kan ha olika möjligheter, beroende på exempelvis om de är kvinna eller man, utrikes eller inrikes född eller på grund av flera samverkande faktorer. Därför är det både viktigt och ett bra tillfälle att utföra en sammanhållen analys ur både ett jämställdhets-, tillgänglighets- och icke-diskrimineringsperspektiv. Använd kön som övergripande variabel. Det innebär att varje målgrupp som unga, utrikes födda eller personer med funktionsnedsättning delas upp på kön.

För att koppla samman flera olika bakgrundsfaktorer kan exempelvis följande följdfrågor ställas:

- Finns det skillnader i situationen för kvinnor respektive män med funktionsnedsättning?
- Har födelseland betydelse för målgruppen?
- Vilka andra bakgrundsfaktorer har betydelse?

Bygg på kunskap som redan finns

- Ta reda på vilken kunskap som redan finns om situationen som projektet ska påverka. Både kvantitativa och kvalitativa data är av intresse i faktainsamlingen.
- Använd befintlig forskning, studier eller rapporter som beskriver målgruppens situation. Exempelvis den årliga rapporten från SCB och Arbetsförmedlingen; Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning
- Lyssna och utgå också från kunskap från målgruppen själv och från aktörer med erfarenhet från området, exempelvis funktionshindersorganisationer.

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Hur ser kontexten/sammanhanget ut för målgruppen?

Samhället tenderar att utgå från att människor har full funktionsförmåga, och på arbetsmarknaden uttrycks det i form av det breda begreppet "arbetsförmåga". Att ha en funktionsnedsättning är inte likställt med att ha nedsatt arbetsförmåga. Istället för att mäta och konstatera oförmåga är det viktigt att analysera typen av arbetsuppgift eller förutsättningarna kring arbetsuppgiften för att se möjligheterna till inkludering.

Det är också nödvändigt att vända på perspektivet och kritiskt granska arbetsmiljön och organiseringen av arbetet i stort. Exempel på frågeställningar som kan ge en generell bild av sammanhanget för målgruppen kan vara:

- På vilka sätt skiljer det sig åt mellan målgruppen och övriga på arbetsmarknaden?
- Vilka resurser finns tillgängliga för målgruppen?
- Möter de resurserna målgruppens behov?
- Organiserar arbetet på ett hållbart och inkluderande sätt?
- Vilken förmåga har arbetsgivaren att göra arbetsplatsen attraktiv och tillgänglig för personer med olika kompetenser, behov och förutsättningar?

Vilka är orsakerna till hur situationen ser ut?

När det finns en beskrivning av situationen för målgruppen där skillnader är tydliga, eller där arbetet inte organiseras på ett inkluderande sätt – undersök och beskriv vad de beror på.

- Varför ser det ut som det gör?
- Vilka konsekvenser har skillnaderna för målgruppen, arbetsmarknaden och projektet? Koppla de mönster som identifierats till nationella och regionala mål.
- Hur påverkas projektets möjligheter att nå Socialfondsprogrammets mål av de mönster som identifierats?

Vilka slutsatser kan vi dra?

Det viktiga efterföljande steget handlar om att dra slutsatser om vad det vi fått veta innebär i projektet:

- På vilket sätt påverkas vårt fokus i det kommande projektet av analysresultatet?
- Vilka hinder kan vi identifiera?
- Vilka perspektiv på tillgänglighet har betydelse i projektet?
- Vilket eller vilka av identifierade problem ska projektet lösa, eller bidra till att lösa?

Gör en sammanhållen analys

I analysen ska alla horisontella principer ingå. Projektet bör göra en sammanhållen analys för att förstå effekten av samverkande faktorer. När det gäller principen om tillgänglighet har Myndigheten för delaktighet material, checklistor, kortfilmer och goda exempel att lära av, om hur en verksamhet kan arbeta inkluderande – utöver underlagen i de databaser som tidigare nämnts.

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Mål och indikatorer

Utifrån de skillnader och frågeställningar som identifierats i tillgänglighetsanalysen ska projektet formulera mål och indikatorer. Projektets tillgänglighetsmål ska visa hur projektet bidrar till delaktighet inom sitt fokusområde. Projektets mål ska ta hänsyn till nationella och/eller regionala tillgänglighetsmål eller funktionshinderspolitiska mål. Tänk på att ett tillgänglighetsperspektiv ska integreras i alla projektets mål.

Med utgångspunkt i problemet som projektet ska lösa (eller bidra till att lösa) är det dags att formulera vad som ska uppnås i projektet. Vilka resultat och effekter vill vi se?

Mål på flera nivåer

Tänk på att generella mål/övergripande projektmål behöver kompletteras med uppföljningsmål som stödjer arbetets utveckling under genomförandet. Det kan handla om att göra en inventering av hjälpmedel, lokaler och verksamheten, så att projektledningen på sikt kan se till att alla kan delta oavsett funktionsförmåga.

Ambitionen att arbeta inkluderande innebär att verksamheten skapar en grundläggande kunskap om tillgänglighet. Då är det möjligt att särskilja och kunna prioritera mellan generella insatser som är bra för alla, och när en särskild insats behövs för att möta ett enskilt behov.

Sätt konkreta mål och delmål och skapa en tydlig ansvarsfördelning i tillgänglighetsarbetet. Målen handlar om vad projektet vill genomföra, samt vilket deltagande eller genomslag projektet strävar efter. Ur ett tillgänglighetsperspektiv handlar det både om att sätta mål som är specifika för tillgänglighet och om att integrera tillgänglighetsperspektiv i andra projektmål.

Målområdena kan handla om att alla ska kunna vara delaktiga fullt ut, utifrån sina egna förutsättningar, och att projektet ska uppnå ett bra bemötande genom att säkerställa en tillgänglig verksamhet, tillgänglig information/kommunikation och tillgängliga lokaler.

Koppla indikatorer till målen

Indikatorer kopplas till de mål som projektet satt upp. Indikatorerna, mätverktygen, talar om vad det är som ska mätas för att se om projektets mål uppfylls. Indikatorerna kan vara kvantitativa; exempelvis hur många som deltagit i en viss utbildningsinsats, eller kvalitativa; som deltagarnas upplevelse av att kunna använda ny kunskap efter en utbildning. Exempel på indikatorer:

Indikatorer kopplade till delaktighet

- Deltagarna upplever att stöd och hjälp finns tillgängligt utifrån behov
- Projektet information är gjord i en tillgänglig layout, och den är lätt att läsa och förstå
- Nödvändiga hörselhjälpmedel finns i projektet
- Projektets enkätverktyg fungerar med talsyntes

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Indikatorer kopplade till bemötande

- Deltagarna upplever att de bemöts med respekt
- Deltagarna upplever att de kommer till tals i samtal och aktiviteter

Indikatorer kopplade till kompetens hos ledning och medarbetare

- X antal genomförda utbildningstillfällen med fokus på horisontellprinciper/tillgänglighet
- Medarbetare upplever sig ha kompetens om vad tillgänglighet innebär och hur de ska göra för nå tillgänglighetsmålen
- Ökad förmåga hos arbetsgivare att rekrytera, anställa och behålla personal

En tillgänglighetsplan att följa upp

Projektet ska också ha en plan för hur målen och indikatorerna ska följas upp. Det kan handla om att ha en särskild tillgänglighetsplan eller om att integrera tillgänglighet i en plan för hela projektet, beroende på vilka krav som ställs i den aktuella utlysningen. En bra tillgänglighetsplan talar inte bara om *att* projektet arbetar med tillgänglighet, utan också *hur* projektet gör det. Sträva alltid efter att förankra planen i projektets styr- och referensgrupper.

Genomförande

Vad betyder det för projektet att tillgänglighetsperspektivet är integrerat i projektets alla mål? Vad krävs för att nå önskat resultat? Vilka resurser krävs för att nå dit projektet vill? Hur kan vi arbeta för att implementera resultaten i ordinarie verksamhet, så att vi når långsiktiga effekter?

När projektet har gjort en tillgänglighetsanalys och satt mål utifrån den, finns en bra grund för att avgöra vilka aktiviteter som bidrar till att uppnå tillgänglighetsmålen. Exempelvis:

- Om analysen visar att deltagande aktörer har olika stor erfarenhet av tillgänglighetsfrågor, hur ska aktörernas förutsättningar hanteras?
- Om målet är att samverkande aktörer har en samsyn på vad det innebär att arbeta inkluderande, vad krävs för att nå sådan samsyn?

Styrning och ledning

Hur projektet leds och styrs ska också beskrivas ur ett tillgänglighetsperspektiv. De som leder och arbetar i projektet behöver ha tillgång till kompetens om tillgänglighetsfrågor.

Se mer under avsnittet om tillgänglighetskompetens på nästa sida!

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Exempel på tillgänglighetsperspektiv i samband med aktiviteter

Vad betyder det i praktiken att ett tillgänglighetsperspektiv är integrerat i allt som projektet gör? Här ges några exempel på tillgänglighetsintegrering i aktiviteter som kan vara aktuella för projektet.

A. Utbildningar

Utbildningar kan riktas till projektets ledning, till medarbetare eller till projektdeltagare. En god pedagogisk förmåga hos utbildaren en grundförutsättning för ett lyckat resultat. Likaså bidrar en god fysisk miljö till bättre lärande för alla, oavsett funktionsförmåga.

Ställ krav på tillgänglighetskompetens hos utbildare. Kanske behövs specialpedagog? Utveckla rutiner för att följa upp hur utbildningarna går. Var öppen för att något i upplägg och genomförande kan behöva ändras.

Tänk igenom hur informationen före, under och efter utbildningen är utformad. Målet är att den ska vara tillgänglig och begriplig för alla som deltar. Finns det möjlighet att ta till sig informationen på olika sätt? Om utvärderingen sker via en enkät – kan alla ta del av den?

För att utbildningslokalerna ska vara tillgängliga krävs bl.a. en bra ljus- och ljudmiljö, och hörslinga och att alla kan komma in i lokalen. Konkret stöd finns hos Myndigheten för delaktighet. På <http://www.mfd.se> finns mycket material, exempelvis en konkret "Checklista för tillgängliga möten och konferenser".

B. Praktik

Projektdeltagare som ska ut i praktik har skilda behov, men alla mår bra av tydlighet genom hela processen. Tänk på att den fysiska, sociala och organisatoriska arbetsmiljön ska vara bra för alla. Skapa en genomtänkt rutin för hur introduktionen ska gå till, anpassad utifrån deltagarnas behov och förutsättningar. Tydliggör vem som är handledare och vad som ingår i handledningen. Se också till att handledaren får en introduktion i vad ett bra förhållningssätt till praktikanten innebär.

Ge tydlig information inför ett introduktionstillfälle, så att det framgår vad som ska ske. Var också tydlig med platsen för introduktionen respektive praktiken – en bild på byggnaden kan vara till hjälp. Se till att introduktionen sker i en lugn miljö med så få störningsmoment som möjligt. Begränsa antalet ämnen som ska tas upp.

Informera skriftligt på ett enkelt sätt, gärna i punktform, om praktikplatsen och om de arbetsuppgifter som ingår i praktiken.

För att praktiken ska fungera bra, måste deltagaren ha möjlighet att delta utifrån sina egna förutsättningar. En bullrig miljö kan i vissa fall vara svårt att göra något åt, medan andra hinder kan avhjälpas. Samtala tillsammans med arbetsgivare och praktikant om vilka svårigheter som kan finnas, och hitta framkomliga vägar. Vad gäller arbetsmiljöfrågor är det en god idé att rådgöra med arbetsplatsens skyddsombud.

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

C. Studiebesök

Studiebesök kan genomföras av såväl projektets ledning som medarbetare och projektdeltagare. Oavsett vem som ska delta är det bra att tänka igenom varför besöket genomförs och hur det ska läggas upp på bästa sätt.

Gruppstorleken kan ha stor betydelse för hur deltagarna kan tillgodogöra sig studiebesöket. Planera hellre för flera olika besök med mindre grupper, än ett sammanhållet besök med en stor grupp. Tänk igenom organiseringen av studiebesöket, så att flödet – från ankomst till avslut – är lugnt och lätt att förstå och följa.

I den information som förmedlas innan besöket: förklara syftet. Varför sker besöket just här och vad kan vi förvänta oss att få ta del av?

Tänk igenom hur deltagarna enklast tar sig till platsen. Finns det parkering utanför? Är det lätt att hitta? Försäkra dig om att alla kan ta sig in och följa med på besökets alla delar. Är ljudmiljön bullrig eller miljön rörig? Hur kan vi i så fall se till att alla kan höra det som sägs?

D. Möten

Mycket av det som redan sagts om organisering, förberedelse och genomförande av utbildningar och studiebesök gäller givetvis även för möten. Tänk igenom gruppstorlek, hur mötet kommuniceras i förväg och hur det går att hitta till mötesplatsen. I Consensios skrift "Mötesstöd för förbättrad tillgänglighet" finns många konkreta tips, inte minst sådant som berör genomförandet av själva mötet. Skriften finns tillgänglig bland annat via Försäkringskassans webbplats, www.forsakringskassan.se, sök på "Consensio".

Resurser för genomförandet

I samband med att aktiviteterna planeras, ska resurser avsättas för genomförandet. Resurserna kan handla om tid och pengar, samt om vilken kompetens projektet har tillgång till (exempelvis tillgänglighetsansvarig/konsult, funktionshinderrörelsen). Alla aktiviteter som genomförs ska följas av en budget.

Några frågor att ställa:

- Vilken kompetens behöver tillföras i projektet (expertis/strateg, utbildare,webbutvecklare)?
- Finns kompetensen internt i organisationen, eller behöver den upphandlas?
- Vilken utrustning finns och vad behöver köpas eller hyras (exempelvis hörslinga, ramp, datastöd)?
- Kommer några deltagare att behöva extra lång tid i vissa sammanhang? Vad innebär det i så fall i vår resurssättning?
- Vilka kostnader medför det att producera informationsmaterial i alternativa format (Daisy, tillgänglig pdf, punktskrift)?

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Upphandling av experter och tjänster

Budgetera kostnader för att ta hjälp av en tillgänglighetskonsult. Branschorganisationen *Svensk Tillgänglighet* har en databas med konsulter inom alla områden som rör tillgänglighet. Myndigheten för delaktighet har också listat företag med tillgänglighetskonsulter i Sverige. I upphandlingar av experter (utbildare, konsulter, utvärderare med flera) eller tjänster (konferenser, tryckt material, webbutveckling etc) ska tillgänglighetskompetens vara ett urvalskriterium.

Uppföljning

I projektets uppföljning ska tillgänglighet tydligt finnas med. Därför behöver projektet formulera hur projektets mål och indikatorer regelbundet ska följas upp ur ett tillgänglighetsperspektiv, samt hur uppföljningen ska se ut när det gäller särskilda insatser för tillgänglighet. Redan i planeringen behöver projektet fundera över hur perspektiv på tillgänglighet ska inkluderas när projektet löpande följs upp.

- Vad ska följas upp?
- Hur ska det ske och av vem?
- När ska detske?

De hinder och framgångsfaktorer som identifieras i analysen kopplas till kontrollfrågor i uppföljningen. Inkludera frågeställningar som har bäring på tillgänglighet. Avsätt resurser för uppföljningsaktiviteterna och utveckla former för lärande och förbättring.

Om uppföljningen av genomförandet visar att målen inte nås behöver arbetssätt och projektstrategi förändras. Det kan även handla om att uppdatera målen, om till exempel den inledande behovsanalysen brustit, eller målgruppen breddats.

Använd tillgängliga metoder

Olika metoder kan användas för att följa upp både enskilda insatser och projektets utveckling i stort, exempelvis enkäter, gruppsamtal och djupintervjuer. Se till att enkäter, gruppsamtal och intervjuer utformas tillgängligt, så att alla i målgruppen kan vara delaktiga.

Utvärdering

Projektets effekt ska utvärderas för att se om och i vilken grad tillgänglighetsmålen uppnåtts. Projektets form ska också utvärderas; om en inkluderande analys har gjorts; om tillgänglighetsmål och indikatorer har satts; om insatserna bidragit till att deltagarna kunnat vara delaktiga och haft lika möjligheter att utvecklas i genomförandet.

ESF-rådet ska efterfråga att projekten använder utvärderare med tillgänglighetskompetens. En sådan utvärderare bidrar med sin kompetens till att projektet blir mer effektivt. Budgetera kostnader för hjälp av en tillgänglighetskonsult. I upphandlingen ska det göras tydligt att utvärderaren ska utvärdera vilka resultat och effekter i förhållande till projektets tillgänglighetsmål som projektets aktiviteter lett till.

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Frågeställningar att utforska kring tillgänglighet genom utvärderingen kan vara:

- Identifierades sådana behov och frågeställningar i **analys- och planering**? Möter projektet särskilda behov och prioriterade frågor för någon särskild grupp? Används tillgänglig statistik? Finns tillgänglighetsspecifikamål?
- I vilken grad uppnås **tillgänglighetsmålen**? Lyckas projektet delvis eller helt nå målen? Varför/varför inte? Vilka är framgångsfaktorer? Vilka är hindren? Hur har projektets aktiviteter underlättat delaktighet? Har projektets alla delar och processer utformats på ett inkluderande sätt? Tas projektets utveckling med tillgänglighetsmålen upp på styrgruppsmöten? Genomförs utbildningar itillgänglighet?
- När det gäller **budget** – Finns en specifik budget gjord med tanke på fördelning mellan olika grupper? Hur mycket pengar används för att möta olika behov? Blir någon grupp särskilt prioriterad? Varför?
- När det gäller **ledarskap** – Är projektet planerat utifrån ett tillgänglighetsperspektiv, till dess design och utförande? Finns system på plats för att följa upp och utvärdera tillgängligheten i projektet? Är nyckelpersoner (projektägare, styrgrupp, utbildare, arbetsgivare och andra) medvetna om vikten av att integrera ett tillgänglighetsperspektiv? Har de fått någon utbildning?

En kompetent utvärderare utgör en stor tillgång för projektet. Hen kan ge stöd i att hitta brister, men också – inte minst – i att synliggöra det som projektet redan gör bra. Utvärderaren kan bidra till att öka motivationen genom att med sitt utifrånperspektiv tydliggöra fördelarna med att integrera såväl ett tillgänglighetsperspektiv som perspektiv på jämställdhet och icke-diskriminering.

En bra handledning för utvärderare, "*Att inkludera ett tillgänglighetsperspektiv i projektutvärderingar*" finns att ladda ner via ESF-rådets webbplats: www.esf.se.

Vilken slags tillgänglighetskompetens behöver projektet?

Med tillgänglighetskompetens menas här en grundläggande kunskap om vilka funktionsnedsättningar som finns, när, var och hur funktionshinder kan uppstå och erfarenhet av att arbeta med tillgänglighetsfrågor kopplat till verksamhetsområdet.

Tillgänglighetskompetens är avgörande för att projektet ska kunna genomföras väl. Alla aktörer som är inblandade i projektets genomförande behöver tillgänglighetskompetens för att kunna integrera ett tillgänglighetsperspektiv – i analys och planering, när mål sätts, i genomförande samt i uppföljning och utvärdering av projektet.

Sprid tillgänglighetsperspektivet inom organisationen! Ansvaret för att arbeta med tillgänglighet ska inte hamna hos en ensam person – även om det kan vara bra att någon har ett huvudansvar för tillgängligheten. Det gör också att kompetens stannar kvar när projektet avslutas. Projektet behöver skapa former där projektarbetarna lär och utvecklar nya arbetssätt för tillgänglighetsfrågor tillsammans – på det sättet är tillgänglighet även en fråga för arbetsledningen.

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Ett första steg i projektplaneringen är att göra en behovsanalys för vilken slags kompetensutveckling som kan behövas hos ledning, projektmedarbetare och projektets målgrupp. Utifrån behovsanalysen är det bra att göra en kompetensutvecklingsplan för varje projekt.

Det finns många sätt att utveckla kompetensen hos medarbetare; allt från korta utbildningar till mer långsiktiga förändringsprocesser där hela organisationen och medarbetarna utvecklas. Såväl utvärderare som de som löpande följer upp projektet behöver en grundläggande kunskap om tillgänglighet. Tillgänglighetskonsulter är en särskild yrkesgrupp som är specialiserade på att göra verksamhet, information och/eller fysisk miljö tillgänglig för personer med funktionsnedsättning och/eller att utbilda om detta.

Sammanfattande checklista för projekt

Hur projektet arbetar, inför ansökan samt i analys- och planeringsfasen, måste anpassas efter den aktuella utlysningen och till övriga förutsättningar kopplade till det som projektet vill åstadkomma. När ESF-rådet bedömer ansökan och genomföranderapporten inkluderas perspektiv på tillgänglighet i processens alla steg.

För att möta kraven är det bra att sammanfattningsvis checka av att tillgänglighetsperspektivet finns med i planeringen av projektet. Här följer exempel på checkfrågor som projektet kan använda.

1. Analys

- Vad behöver vi veta om målgruppen (deltagare, medarbetare) ur ett tillgänglighetsperspektiv? Varför?
- Vad behöver projektet veta om hur arbetsgivare organiserar verksamheten och hur de ser på kompetens? Hur skapar de grund för god tillgänglighet?
- Vad behöver projektet veta om de miljöer som deltagare och medarbetare i övrigt kommer att vistas i? Hur organiserar exempelvis utbildningsanordnare sin verksamhet?
- Hur får vi fram informationen? Vilka källor finns?
- Vilka slutsatser kan vi dra? Vilka hinder och möjliga vägar framåt kan vi identifiera? Vad behöver vi vara särskilt uppmärksamma på i projektet?
- Vilken betydelse har tillgänglighetsfrågorna för projektet som helhet?

2. Mål och indikatorer

- Vilka tillgänglighetsmål behöver vi sätta för att bidra till delaktighet och lika möjligheter inom projektets fokusområde som helhet?
- Vilka mål behöver i övrigt sättas för att vi ska lösa det problem som projektet identifierat?
 - Särskilda tillgänglighetsmål?
 - Tillgänglighetsperspektiv på övriga projektmål?
- Vilka indikatorer ska vi koppla till vart och ett av målen?

3. Genomförande

- Vilka aktiviteter behöver genomföras för att projektet ska svara upp mot målen för tillgänglighet?
- Finns det en logisk koppling mellan analys, mål, aktiviteter och förväntade resultat och effekter?
- Finns det ett tydligt tillgänglighetsperspektiv kopplat till projektet olika delar?

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

4. Uppföljning

- Finns det en plan för hur mål, resultat och effekter för tillgänglighet ska följas upp internt?
- Finns det tillräckligt med resurser och kompetens för att tillgänglighetsperspektivet ska kunna genomsyra verksamheten?
- Finns det en plan för åtgärder om uppföljningen visar att målen inte kommer att nås?

5. Utvärdering

- Hur säkerställer vi att utvärderaren har tillgänglighetskompetens?
- Är det tydligt i kravställandet hur tillgänglighetsperspektivet ska integreras i projektutvärderingen?

Krav på resurser och kompetens om tillgänglighet och funktionshinderperspektiv

- Hur säkerställer projektet att nödvändig kompetens om tillgänglighet och funktionshinderperspektiv finns i projektorganisationen?
- Vilka interna och externa resurser finns till förfogande? Finns det budget för externa experter?
- Hur säkerställs att ledning och projektmedarbetare har tillräcklig kompetens?
- Vilka krav ställer projektet i upphandling av tjänster?

ESF-rådets bedömning av tillgänglighetsperspektiv i projektansökningar

I bedömningen av om ett projekt kan godkännas ur ett tillgänglighetsperspektiv, utgår ESF bland annat från följande frågeställningar:

1. Analys

- Ingår ett tillgänglighetsperspektiv i projektets fokusområde i problembeskrivningen?
- Beskrivs bristande tillgänglighet och funktionshinder med kvantitativa och kvalitativa data?
- Görs analysen med utgångspunkt i utlysningsspecifika, nationella och/eller regionala funktionshinderspolutiska mål?

2. Mål och indikatorer

- Anger projektet egna tillgänglighetsmål som visar hur projektet bidrar till delaktighet och lika möjligheter inom projektets fokusområde?
- Specificerar projektet indikatorer för att kunna följa upp sina tillgänglighetsmål?

3. Genomförande

- Finns det planerade aktiviteter för att lösa den i projektansökan identifierade bristande tillgängligheten? Finns det en logisk koppling mellan analys, mål, aktiviteter samt förväntade resultat och effekter?

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

4. Kompetens om tillgänglighet och funktionshinderperspektiv

- Har projektet kompetens kring tillgänglighet och funktionshinderperspektiv (exempelvis utbildning i eller praktisk erfarenhet av konventionen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning, nationella och regionala funktionshindersmål och planer, tillgänglighetsåtgärder för fysisk miljö och kommunikation) internt eller externt?

Om det saknas kompetens ska det planeras för användning av stödstruktur alternativt ska kostnad för externa experter läggas in i budget.

- Ställs krav på tillgänglighet i upphandling av tjänster som rör fysisk, social och organisatorisk arbetsmiljö samt information, utbildning och utvärdering?

5. Uppföljning

- Beskriver projektet i uppföljande rapporter hur mål/resultat/effekter för tillgänglighet ska följas upp internt och åtgärdas om de inte följer planen?

6. Utvärdering

- Beskriver projektet hur mål/resultat/effekter för tillgänglighet ska utvärderas externt?

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

3. Tillgänglighet i utlysning och beredning

Det nationella socialfondsprogrammet, *Nationellt socialfondsprogram för investering för tillväxt och sysselsättning 2014-2020*, är den övergripande utgångspunkten när utlysningar ska formuleras. I programmet definieras vad som menas med tillgänglighet och vilka prioriteringar som ska göras. Nationella och regionala planer är andra viktiga styrdokument.

I själva genomförandet av programmet ingår en mängd aktiviteter. ESF-rådet gör utlysningar och ger information om programmet till allmänheten och projektgenomförare. ESF-rådet tar fram direktiv, handböcker och riktlinjer. Ansökningsmallar och bedömningskriterier tydliggör kraven. Alla dessa steg och dokument ska göra det tydligt för projektägare att veta hur de ska "göra" tillgänglighetsintegrering och särskilda insatser i sitt arbete.

Utlisningar

Samtliga utlysningar ska ha med en tillgänglighetsanalys av det område som utlysningen berör.² På så sätt synliggörs tillgänglighetsaspekterna på det område utlysningen gäller. I utlysningen ska också anges tillgänglighetsmål som projekten ska bidra till att nå. Det här är ett viktigt arbete för att projektens resultat ska kunna bidra till programmets mål.

Checklista för utlysningstexter:

1. Finns tillgänglighetsperspektivet beskrivet i utlysningstexten?
2. Stämmer utlysningens formuleringar med det nationella operativa programmets mål inklusive nationella och regionala mål för tillgänglighet och funktionshinderspolitiken?
3. Framgår det vilka tillgänglighetsmål projektet ska bidra till att uppnå?

Information om programmet, direktiv och riktlinjer till projektägare

I all information om programmet ska det framgå att tillgänglighetsintegrering är ett skallkrav. Det ska vara tydligt vad kravet innebär och vilka konsekvenserna blir om det inte uppfylls. Projektägare ska veta att tillgänglighet behöver finnas med i projektets alla delar, från planering till utvärdering. I alla dokument, som exempelvis ansökningsmallar, ska tillgänglighetskraven vara tydligt integrerade i alla delar och inte finnas som ett separat avsnitt.

Alla som söker stöd, oavsett ålder, kön, sexuell läggning, födelseort och funktionsförmåga, ska känna sig tilltalade av och kunna ta del av informationen som tas fram.

Ansökningshandlingar och utgångspunkter för bedömning

Ansökningsmallarna ska bidra till att projektägarna tar med tillgänglighet i sina skrivningar. Det ska vara tydligt att alla projekt ska arbeta med tillgänglighet. Tillgänglighet ska ingå i alla delar av ansökan, inte bara i ett separat avsnitt. Projekt bedöms genom granskning av svaren på ansökningsmallar. Bedömningskriterier när det gäller tillgänglighetsintegrering ska vara tydliga och finnas med i mallarna för ansökningshandlingar.

² Gäller inte ansökningar avseende TA-medel

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Det ska också vara tydligt vilka konsekvenserna är om tillgänglighet inte finns med. Utgångspunkter för bedömning av tillgänglighetsperspektivet i projekten finns under avsnittet Projektnivå.

Kompetens för projektbedömning

För att kunna bedöma projekt behövs riktlinjer och kompetens. Alla ansökningarnas delar och projektbeskrivningar ska bedömas från ett tillgänglighetsperspektiv.

Följande kontrollfrågor kan underlätta i bedömningen av horisontella principer i ansökningar:

4. Hur visar projektet att det förstått vad tillgänglighetsperspektivet betyder?
5. Innehåller analysen både VAD och VARFÖR?
6. Har projektet identifierat strukturella hinder för tillgänglighet och adresserat dem?
7. Innehåller genomförandebeskrivningen ett tydligt HUR?
8. Har projektet visat tydlig väg att implementera resultaten i ordinarie verksamhet?
9. Hur syns tillgänglighetsperspektivet i budget?

4. Tillgänglighet i Sverige och EU

Det finns flera internationella regler, konventioner och direktiv som påverkar svensk politik och som Sverige åtagit sig att följa. Det handlar inte minst om regler kopplade till genomförandet av funktionshinderspolitiken. Mer information finns bland annat på *Regeringens webbplats om mänskliga rättigheter*, <http://www.manskligarattigheter.se/>.

Det som beslutas i exempelvis Förenta Nationerna, den viktigaste globala aktören när det gäller mänskliga rättigheter, har inverkan på beslut i EU. Beslut i EU har i sin tur inverkan på beslut i Sverige. Inom EU fattas bland mycket annat beslut om Socialfondens inriktning och om direktiv gällande olika diskrimineringsområden – beslut som Sverige har åtagit sig att följa.

Lagar och regler på EU-nivå

EU ratificerade *FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning* i december 2010. EU blev då den första regionala organisationen att ansluta sig till ett fördrag om mänskliga rättigheter. Åtagandet innebär att EU är ansvarigt för att implementera konventionen inom alla sina ansvarsområden och att EU är ålagt att säkerställa och främja förverkligandet av alla mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning vid framtagande av nya lagar, policys och program. Vidare är EU skyldigt att utvärdera redan existerande åtgärder.

Det finns en mängd andra direktiv och regler som behandlar tillgänglighet och icke-diskriminering. Några exempel är den europeiska funktionshindersstrategin 2010-2020, direktiv kring transporter, byggnationer och telekommunikation samt EU-direktivet från 2014 om att tillgänglighetskrav ska ställas vid upphandling av produkter och tjänster som används av människor.

Vidare kan man få bra stöd av de standarder som finns på internationell, europeisk och nationell nivå. Ett bra exempel är standarden för att ta fram en tillgänglig webbplats, "WCAG 2,0".

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Vägledningen Guide for addressing accessibility in standards (ISO/IEC Guide 71:2014 eller CEN/CENELEC Guide 6) ger en fördjupad förståelse för tillgänglighetskrav. Den är skriven för standardutvecklare, men är användbar för alla som vill utveckla tillgängliga produkter, tjänster och en byggd miljö.

Lagar och regler på nationell nivå

Regeringen lägger fast vilka funktionshinderspolitiska mål som ska gälla. Det finns fastställda strategier och handlingsplaner för hur arbetet ska bedrivas för att nå uppställda mål. På regeringens webbplats www.regeringen.se och på webbplatsen för Myndigheten för delaktighet, www.mfd.se, finns uppdaterad information om styrdokumentet och om vilka prioriteringar som gäller.

I den svenska diskrimineringslagstiftningen är funktionsnedsättning en av flera skyddade diskrimineringsgrunder och bristande tillgänglighet är en form av diskriminering. Läs mer om lagstiftningen på webbplatsen för Diskrimineringsombudsmannen, www.do.se.

Sedan 2008 är det ett skallkrav att integrera tillgänglighet i Socialfondens projekt.

Grundläggande begrepp i funktionshinderspolitiken

I Myndigheten för delaktighets riktlinjer används begreppet tillgänglighet som ett samlande begrepp för både tillgänglighet och användbarhet. Generellt används *tillgänglighet* och *användbarhet* för att beskriva vad som krävs för att personer med funktionsnedsättning ska kunna delta på lika villkor som andra. Båda begreppen behövs och används parallellt, exempelvis i bygglagstiftningen. Dels handlar det om att kunna ta sig fram och att kunna nå en verksamhet, dels om hur effektiv användningen är och möjligheterna att delta i verksamheten.

I riktlinjerna används även begreppet *tillgänglig verksamhet* för att beskriva de processer som krävs för att möjliggöra delaktighet och jämlikhet för personer med funktionsnedsättning. Tillgänglighet är inte bara mått och teknik. Exempelvis kan okunskap, negativa attityder och fördomar både leda till att nödvändiga förbättringar av tillgängligheten inte blir genomförda och till brister i bemötande. Ett annat exempel är att brister i rutiner kan skapa strukturella hinder. Det gäller att tänka efter före, planera, genomföra åtgärder och sedan följa upp samt utvärdera.

Termerna *funktionsnedsättning* och *funktionshinder* används i enlighet med Socialstyrelsens rekommendationer. Funktionsnedsättning beskriver nedsättning av funktionsförmåga. Ett funktionshinder uppstår först när en person med funktionsnedsättning möter hinder i vardagsmiljön.

Det handlar till exempel om brister i tillgänglighet, allmänna kommunikationsmedel och information.

1. Funktionsförmågan hos dem som ska använda det som utvecklas eller förbättras måste beaktas om det ska bli tillgängligt. *Tillgänglighet* och *det universellt utformade* är begrepp som används i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, lagstiftning och standardisering för att beskriva miljöers, varors eller tjänstersegenskaper. Strävan är att de lösningar som utvecklas ska fungera för alla människor isamhället
2. ¹ Riv hindren (A2015:5)s.20ff

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

3. ¹ Riv hindren (A2015:5) s.34ff
4. ¹ Riv hindren (A2015:5) s.52ff
5. ¹ Från patient till medborgare:
http://www.regeringen.se/contentassets/adb03bff122c45f6bcf5a51f01060f52/-fran-patient-till-medborgare---en-nationell-handlingsplan-for-handikappolitiken_s23
6. ¹ Mål för arbetsmarknadspolitiken: <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/arbetsmarknad/mal-for-arbetsmarknad/>
7. ¹ Inriktningsmål för arbetsmarknadspolitiken: <http://www.mfd.se/funktionshinderspolitik/mal-for-prioriterade-politikomraden/arbetsmarknadspolitik/>
8. ¹ Länsstyrelserna: <http://www.lansstyrelsen.se/Sv/Pages/default.aspx>
9. ¹ Kommunuppföljning: <http://www.mfd.se/kommunuppfoljning/>
10. ¹ KOLADA: <http://www.mfd.se/kommunuppfoljning/kolada/>
11. ¹ Rivkraft: <http://mfd.se/uppfoljning/rivkraft/>
12. ¹ Hur är läget: <http://mfd.se/uppfoljning/hur-ar-laget/>
13. ¹ Öppna jämförelser i staten: <http://www.mfd.se/uppfoljning/oppna-jamforelser/>
14. ¹ Rapporten *Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2014*:
<http://www.arbetsformedlingen.se/Om-oss/Var-verksamhet/Rapporter/Aterrapportering/2015-04-01-Situationen-pa-arbetsmarknaden-for-personer-med-funktionsnedsattning-2014.html>
15. ¹ MFD, om budget: <http://mfd.se/tillganglighet/gor-tillgangligt/starta-tillganglighetsarbetet/budget/>
16. ¹ Branschorganisationen Svensk Tillgänglighet: www.svensktillganglighet.se
17. ¹ MFD, tillgänglighetskonsulter: <http://mfd.se/tillganglighet/gor-tillgangligt/starta-tillganglighetsarbetet/tillganglighetskonsulter/>
18. ¹ ESF, processtöd tillgänglighet: <http://www.esf.se/sv/Vara-fonder/Socialfonden-2007-2013/Processtod-/Processtod-Tillganglighet1/>
19. ¹ MFD, åtta tillgänglighetsområden: <http://mfd.se/tillganglighet/atta-tillganglighetsomraden/>
20. ¹ MFD, tillgänglighetskonsulter: <http://www.mfd.se/tillganglighet/gor-tillgangligt/tillganglighetskonsulter/>
21. ¹ Nationella reformprogrammet EU KOM:s rekommendationer för nationella reformprogrammet, partnerskapsöverenskommelsen och det nationella operativa programmet.
22. ¹ SCB: Undersökning om levnadsförhållanden (ULF) <http://www.scb.se/ulf/>
23. ¹ AF och SCB i rapporten *Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2014*: <http://www.arbetsformedlingen.se/Om-oss/Var-verksamhet/Rapporter/Aterrapportering/2015-04-01-Situationen-pa-arbetsmarknaden-for-personer-med-funktionsnedsattning-2014.html>
24. ¹ Folkhälsomyndigheten: <http://www.folkhalsomyndigheten.se/amnesomraden/statistik-och-undersokningar/enkater-och-undersokningar/nationella-folkhalsoenkaten/fysisk-halsa/funktionsnedsattning/>
25. ¹ MFD, Rivkraft: <http://www.mfd.se/om-mfd/vi-arbetar-med/regeringsuppdrag-och-projekt/rivkraft-en-undersokningspanel-for-levnadsvillkor/> ¹ MFD

